

Monoteismus jako téma starozákonního bádání – Základní přehlednutí terénu se zaměřením na problematiku limitů (užití) pojmu monoteismus

Jindřich Pospíšil

Vedoucí práce: Doc. ThDr. Martin Prudký

Studijní program: Teologie

Studijní obor: Evangelická teologie

Představení: Práce odevzdaná 31. května 2007 na ETF UK se zabírá tematikou monoteismu, výměrem jeho hranic, přehledem souvisejících pojmů a představením několika ústředních pojednání dané tematiky. Autor na závěr (s. 105-107) své práce předkládá kázání na Ž 82, kde se homileticky vyrovnává s tematikou vztahu monoteismu a polyteismu na ploše dané jednou kapitolou Starého zákona. Za homilií následuje abecední přehled adjektivních atributů monoteismu v angličtině i se jmény badatelů, kteří s těmito atributy pracují (s. 108-112). Práce má 135 stran (z toho vlastní expozice problematiky čítá 104 stran), bibliografie obsahuje více než 250 titulů, z čehož je většina anglické provenience. Součástí práce je i CD s prací v pdf a doc formátu.

Rozvedení: Autor práce pojednává tematiku monoteismu vzhledem k výměru a definici tohoto ve starozákonním bádání nepochybně ústředního pojmu. Jeho cílem je precizace a širší rozvedení tohoto fenoménu (sr. s. 3-4). Po představení „klasických“ okruhů bádání, jakými jsou například různé teorie vzniku monoteismu a jeho datování, vliv okolních národů, terminologie, přichází na řadu část nazvaná *Zlom v dějinách bádání*. Zde Pospíšil v odkazu na Rendtorffovu vlivnou studii *The Paradigm is Changing* (1993) velmi stručně konstatuje fragmentárnost výsledků bádání v oblasti historiografie, kulturní identity Izraele, povahy Hospodinova kultu a jeho přiznávanou či naopak odmítanou spřízněností s ženským „božským“ protějškem Ašery. Hlavní část práce tvoří jednak představení konceptů vzniku monoteismu v podání Bernarda Langa („řetězec revolucí“), Marka S. Smitha („monoteismus jako rétorický akt“), Diany V. Edelmanové (pozdní datování „místo monoteismu v perské době“) a Thomase L. Thomsona (zaměřením minimalista; „inkluzivní monoteismus doby perské transformovaný v řeckém období v monoteismus exkluzivní“), jednak biblicko-teologická kritika monoteismu v podání Roberta Gnuseho (teze o monoteismu jako vývojovém /stalém se projevujícím!/ stádiu reagujícím na sociální a dějinné proměny; viz též

„model přerušované rovnováhy“ a Jaspersův *Achsenzeit*) a Nathana MacDonalda (analýza pojetí monoteismu Henry Mowra, zpochybnění ryziho monoteismu v Deuteronomiu, kritika Gnuseho ad.). V části nazvané *Vlastní hodnocení diskuze a závěry* autor navzájem konfrontuje představené badatele, vyzdvihuje jejich specifika a zároveň upozorňuje na slabé stránky jejich argumentace. Pospíšilovi je blízký, jak je z práce zřejmé, především MacDonald, jakkoli se i vůči němu názorově vymezuje ve chvíli, kdyby se mělo výsledkem studia monoteismu stát zjištění, že je sám pojem monoteismus neužitečný (viz s. 88). Autorovým cílem není dojít k takto negativnímu nálezu, nýbrž upozornit na limity pojmu monoteismus. Jakkoli tyto limity existují i díky tomu, že je pojem sám víceméně novověkým vynálezem, je třeba se po nich podle Pospíšila neustále ptát, protože jsou to právě ony, kdo představuje „vstupní bod“ (s. 104) do diskuze o monoteismu jako takovém. Vyjádřeno s klasikem, Starý zákon není - jak i ze sledované práce dobře vyplývá - knihou monoteistickou, ale daleko spíše „monoteizující“ (J. A. Sanders), a proto je třeba s vlastním výrazem *monoteismus* pracovat i nadále nadměrně obezřetně.

Silné stránky: Práce odráží autorovu dobrou obeznámenost s danou tematikou. Orientace v současném diskurzu bádání - zvláště v oblasti angloamerické - je pozoruhodná a představení postojů jednotlivých badatelů po mém soudu věcné. Svoji cenu mají i části, kterou jsou nazvány *Dialogy*, kde Pospíšil přivádí ke vzájemnému rozhovoru výše uvedené badatele a sleduje jejich - někdy i poměrně vyhraněné - výměny názorů. Předsevzatý úkol pojednat monoteismus a jeho limity i problematiku s tím související autor v práci splňuje.

Slabé stránky: Autorovo rozhodnutí psát Izrael se s z důvodu „odlišení od současného státu Izrael“ (viz s. 5) nepovažují za nezbytné, jde-li o práci soustředěnou, jak vypovídá již její titul, na monoteismus jako téma starozákonního bádání. O Izraeli coby novověkém státním poválečném útvaru 20. století není tak jako tak v práci řeč. V práci čtenář narazí na výraz „recentní“ (viz s. 22, 38, 74, 91), jemuž lze snad předejít užitím českého ekvivalentu. Dále si troufám doufat, že je monoteismus ve Starém zákoně spíše výzvou než podnětem k letargii, jak se nedopatřením dozvídáme na s. 56 (zde správně vyzývající místo vyzívající). Větší přehlednost práce by zajistilo jasnější odlišování delších částí citací (viz např. 10, 30, 87, 93) a vlastní autorovy argumentace (například odsazením, změnou fontu či velikosti písma).

I přes uvedené drobné nedostatky považuji práci celkově za zdařilou a navrhuji ji hodnotit mezi stupni **B** a **C**.

V Třebechovicích p/O 21. června 2007

Filip Čapek, Th.D., ETF UK Praha

Filip Čapek